

ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ

М.О. Левчез

РОЗГЛЯД МЕХАНІЗМІВ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ У СЕРЕДОВИЩІ ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ В США

1. Уроки політичної адаптації американських українців у першій половині ХХ століття.

Українська громада в США вперше почала діяти як група політичного інтересу від впливом подій першої світової війни, підсумки якої, врешті-решт, визначали державний статус метрополії. Створення у жовтні 1915 р. Федерації американських українців, формування в січні 1919 р. альтернативного Українського національного комітету демонструвало нігальність функціонування представницького органу із достатніми ресурсами і повноваженнями для налагодження контактів із органами державної влади США.

Характер американського законодавчого процесу визначає як першочергове завдання для груп інтересу налагодження зв'язків із представниками легіслатур, які, в свою чергу, зацікавлені в підтримці окремих громад як потенційних виборців. Першою адалою акцією Української народної ради (назва УНК до січня 1919 р.) було налагодження зв'язків із конгресменами Дж. Гамілом та Ф. ЛаГардіа (штат Нью-Йорк), А. Фаром (штат Пенсільванія), сенаторами Ч. Гюзом (штат Нью-Джерсі), Г.-К. Лоджем (штат Юта), секретарем президента Вільсона Й. Тумулті. Дж. Гаміл як член Палати представників сприяв організації зустрічей керівників УНК з іншими конгресменами, урядовцями Держдепартаменту.

Налагодження певної інфраструктури відносин із федеральними органами влади США стало стимулом для наступних акцій. Дж. Гаміл, zaangażований представляти інтереси української громади, 13 грудня 1918 р. вніс на розгляд Палати представників і Сенату резолюцію, яка рекомендувала президенту Вудро Вільсону застосувати на Паризькій мирній конференції стосовно українців принцип самовизначення народів, проголошений в "14 пунктах" (8 січня 1918 р.)¹. Тоді ж як один із методів тиску на Адміністрацію США була використана можливість надсилання меморандумів, а з серпня

1919 р. - надання свідчень для комітетів Конгресу, зокрема Сенатського комітету із закордонних справ². Влітку 1919 р. наші співвітчизники організували акцію протесту проти окупації Польщею Західної України, прагнучи вплинути на офіційну позицію США³. Система здійснених заходів у завершальний період першої світової війни дає підставу твердити про перший прецедент функціонування українського лобі.

Важливість такого аспекту політичної адаптації української еміграції як участь у діяльності політичних партій і організацій країн поселення, у виробленні їх офіційної політики усвідомлювали діячі визвольних змагань в Україні 1917-1920 рр. М. Грушевський у листі до канадських українців від 16 грудня 1919 р. наголошував на "впливі і значінню" голосу "Заокеанської України"⁴, а С. Петлюра вказував на потребу налагодження контактів із міжнародними організаціями, політичними колами західних держав, етніонаціонального об'єднання навколо інституалізації у їх соціумі⁵.

На зламі 10-20-х років ХХ століття були здійснені перші спроби започаткувати співробітництво американських українців із дипломатичними представництвами ексильних урядів України, зміцнюючи у такий спосіб представницькі повноваження чинником зв'язку із метрополією. Із 8 серпня 1919 р. УНК взаємодіяв із дипломатичною місією Української Народної Республіки у Вашингтоні, яку очолював Ю. Бачинський. Основною допомогою була передача петицій стосовно становища на українських землях у Конгрес та Держдепартамент, використовуючи можливості, які надавало громадянство США. Адже повноваження Бачинського, подібно як і двох представництв ЗУНР (у квітні 1920 - грудні 1921 рр. очолюване Л. Цегельським, у грудні 1921 - березні 1923 рр. - Л. Мишугою), не були визнані урядом⁶. Однак конфлікти, що існували в середовищі місії, шокували навіть українську громаду, тож конструктивізм взаємодії представництв із владними чинниками США був мінімальним.

Протягом 20-х рр. політичне представництво української громади усвідомило більший потенціал взаємодії із виконавчою та законодавчою владами США у локальних питаннях. У 1920 р. новостворений Комітет оборони України почав клопотатися перед президентом Гардінгом у справі державної приналежності Галичини. Утворена у 1922 р. нова центральна - Об'єднання українських організацій Америки (ОУОА) - визначила своїм пріоритетом сприяння установам західноукраїнських земель, які

у 1923 р. знаходилися під юрисдикцією Польщі. Станом на 1940 р. для "Просвіти" і "Рідної школи" було зібрано 357 тис. доларів. Брошури про завдання українського національного руху, наслідки польської нацифікації, про Голодомор 1932-1933 рр. в СРСР видавалися з метою пропаганди в середовищі офіційних клд⁷.

Акції етнічної громади як складника американського суспільства доповнювалися діями екзильного уряду УНР як спадкоємця української державності. Державний центр Української народної республіки (ДЦ УНР) не був офіційно визнаний західними державами, однак мав свого спостерігача у Лізі націй (О. Шульгин), а голова "Прометеївської ліги поневолених народів" Р. Смаль-Стоцький докладав зусиль, щоб зацікавити справами України американські політичні кола. Якщо на рівні посольства США у Варшаві його спроби були невдалими, то через "Прометеївську лігу" були навізані контакти з сенатором Ковдендом. Завдяки його посередництву 30 жовтня 1929 р. на розгляд комісії із закордонних справ Сенату було внесено питання про визнання екзильних урядів Грузії й України. Тиск на законодавчу владу супроводжувався акціями лобювання Адміністрації. 9 листопада 1937 р. і 20 лютого 1939 р. Ф. Рузвельту були надіслані ноти від уряду УНР про необхідність зайняття США жорсткої позиції стосовно виведення з України "окупаційних московських військ". Ініціатива належала Смалю-Стоцькому, якому вдалося увійти в приятні стосунки з послом США у Польщі А. Бідлом. Проведення паралельних акцій представництвом української громади США і екзильними державницькими органами, фінансова підтримка уряду діаспорою, започатковані в міжвоєнний період, стали традиційними після 1945 р.

Урядова та громадська антиукраїнська кампанія, що набула обертів на зламі 30-40-х рр., розслідування діяльності етнічних організацій, "кожної особи, яка займала більш-менш видне становище посеред українського загалу в Америці"⁸, не могли не викликати зворотньої реакції зі сторони етнічної групи. У травні 1940 р. керівник Організації державного відродження України О. Грановський надіслав меморандум президенту Рузвельту з пропозицією внести на порядок денний зустрічей лідерів США, Великобританії, СРСР питання про незалежність України, а також морально сприяти діяльності українських організацій⁹. Грановський не лише інформував співробітника Держдепартаменту Л. Гендерсона (3 липня 1941 р.) про позицію

української громади стосовно зовнішньополітичної стратегії США, але й залучив у державній діяльності, негативному ставленні до німецького контролю над територією України¹⁰.

Низька ефективність функціонування екзильних органів УНР створила шанс для розширення представницьких функцій Українського конгресового комітету Америки (УККА) - «парасолькової організації», яка об'єднувала значну частину громадсько-політичних організацій американських українців. У меморандумі до держсекретаря К. Гелла було обгрунтовано інформаційну та представницьку місію організації, вигоди, що матимуть владні структури США від контактів із нею. 7 лютого 1941 р. делегація УККА безпосередньо відвідала комітет із закордонних справ Сенату і передала меморандум про необхідність застосовувати принципи Атлантичної хартії до українського народу.

Діячі УККА заперечували повноваження делегації УРСР на конференції ООН в Сан-Франциско (25 квітня - 26 червня 1945 р.) представляти інтереси українського народу, а для отримання права на здійснення цієї ролі наводили як прецедент події попередньої світової війни¹¹. Делегації Конгресу (С. Шумейко, О. Грановський, Б. Катамай), подібно як на Паризькій конференції 1919 року представникам УНК, не вдалося зустрітися із основними дійовими особами делегації США. Однак меморандум про ситуацію в Україні і відповідну позицію українців США, пропозицію про створення Ради охорони бездержавних народів було передано 15 квітня 1945 р. дипломатам багатьох країн.

Окремі випадки участі у загальноамериканському політичному процесі не могли нейтралізувати загальну тенденцію: політична адаптація українських іммігрантів була поверхневою. Інфраструктура зв'язків із виконавчою та законодавчою владами базувалася на методах етнічної самоорганізації: проведення громадських акцій пропагандистського характеру, надсилання меморандумів, запитів, організація спільних кампаній тиску з українського лобі, яке вперше представило етнічні інтереси в 1917-1919 рр., були застарілими на кінець другої світової війни. Стимулами для активних дій були лише зовнішні поштовхи, а саме події в метрополії. Реорганізація УККА свідчила, що функціонування "парасолькової" інституції було першим кроком на шляху досягнення стратегічної мети - формування лобістського угруповання, уповноваженого представляти

інтереси української етнічної групи та певним потенціалом впливу на формування офіційної політики США.

2. Формування нової інфраструктури зв'язів із органами державної влади США (друга половина 40 - 50-і рр.).

Закінчення другої світової війни сприяло переосмисленню ціннісних пріоритетів української етнічної групи у США, концентрації ресурсів для вирішення нових завдань. Організаційна еволюція впливала на політичну поведінку нащадків українських переселенців початку ХХ століття, їх діяльність як групи інтересу. У середині 40-х рр. в американському законодавчому процесі було узагальнено досвід діяльності пресингових об'єднань, що знайшло відображення в Акті федеральної реєстрації лобістів (1946 р.), згідно з яким представники груп інтересів були зобов'язані звітуватися про джерела доходів і реєструватися в структурі Конгресу. Поштовхом до цього кроку була та обставина, що після другої світової війни Вашингтон став об'єктом лобіювання багатьох заангажованих у сфері зовнішньої політики угруповань, оскільки США набули статусу світової держави. Ці об'єктивні тенденції вирішили результат дискусії про необхідність чи зайвність включення української етнічної групи в загальноамериканську політичну діяльність, що розгорнулася на сторінках етнічної преси.

Реалії післявоєнного часу зумовили позитивну відповідь на це питання. Особливістю політичної поведінки етнічних груп є безпосередня залежність від офіційної позиції влади країни поселення до проблем їх метрополії. У другій половині 40-х рр. фактороутворюючим чинником цього зв'язу стало питання про допуск на територію США переміщених осіб, в тому числі і українського походження. У квітні 1945 р. представники УККА та ЗУАДК Л. Мишуга, Л. Цегельський, О. Штогрин дослідили правовий механізм сприяння українцям - жертвам війни. Перший урядовий запит діячів української громади стосувався насильницької репатріації українців у СРСР. У 1945-1948 рр. ноти протесту були надіслані президенту Г. Трумену, командуючим військами США в Європі генералом Кларку, Клею, а меморандум про становище солдат дивізії "Галичина" був адресований у Держдепартамент. У зв'язку з підписанням у 1947 р. СРСР, Чехословаччиною і Польщею договору про спільну боротьбу з УПА, меморандум УККА з проектом

резолуції про міжнародний контроль над українськими територіями був переданий представнику США в ООН В. Остину¹².

Українська етнічна група у США виконувала на зламі 40-50-х рр. роль рушора інтересів всього "вільного українства." У жовтні 1949 р. УТВР, утворена з ініціативи ОУН-УПА у 1944 році, видала "Звернення воюючої України до всієї української імміграції", у якому закликала закордонних співвітчизників ознайомлювати "чужинців в конечності розподілу СРСР на вільні національні держави всіх його народів, ... бо тільки цим шляхом можна раз назавжди знищити небезпеку відродження російського імперіалізму"¹³. Разом з тим, у 1950 р. діяч УТВР Петро Полтава зстерігав політичний провід українців від спокуси стати зняряддям пропаганди великих держав, наголошуючи на потребі мати власну позицію у міжнародних справах¹⁴. На початок 50-х рр. залежний статус України почав розглядатися ідеологами національного руху як результат політики США та Великобританії¹⁵. Необхідність встановлення інформаційного зв'язку між Заходом та жителями "воюючої" України стала приводом для розгортання кампанії стосовно організації української редакції "Голосу Америки".

У функціонуванні системи "державна влада - українська етнічна група" практика запрошення визначних американських політичних і громадських діячів на етнічні заходи стала основним методом формування когорти симпатизуючих, способом донесення до відомих урядових інстанцій позиції української громади. У жовтні 1950 р. на святкуванні десятиріччя діяльності УККА були присутніми сенатори від штату Нью-Йорк Г. Леман і В. Айве, а 15 грудня 1955 р. президент Ейзенгауер надіслав привітальну телеграму Комітету об'єднаних українських організацій Нью-Йорка з приводу 15-ої річниці діяльності¹⁶. Більшого рівня інтеграції в американський політичний механізм зазнав УНС. У 1954 р. Д. Галичиним, Г. Гетьманом була організована зустріч із представниками відділу Східної Європи Держдепартаменту, 14 конгресменами, темою якої була офіційна політика США щодо України та інших народів СРСР¹⁷.

Інфраструктура донесення інформації законодавцям про ситуацію в Україні була значно вдосконалена у зв'язку з початком видання у 1948 р. координаційного видання УККА "Ukrainian Bulletin", примірники якого надсилалися всім

конгресменам та сенаторам, федеральним департаментам і агентствам, комісіям ООН, закордонним посольствам.

Наприкінці 40-х рр. діяч УККА вже почали позбуватися ілюзій про можливість вплинути на прийняття рішень під час міжнародних зустрічей представників так званих "великих" держав. Влітку 1946 р. делегація, яку очолював тогочасний президент УККА С. Шумейко, відвідала Паризьку конференцію Ради міністрів закордонних справ СРСР, США, Великобританії і Франції і передала її учасникам меморандум із пропозицією сформуувати на західноукраїнських землях окрему адміністративну одиницю під юрисдикцією ООН, а також комісію для розслідування становища в Україні. Безрезультативність цієї ініціативи, невизнання формально-правових представницьких повноважень делегації вказали на необхідність пошуку більш дієвих методів впливу на структуру Організації Об'єднаних Націй.

Перегляд тактики відносин із американськими органами державної влади, а також визнання необхідності майбутньої інтеграції незалежної України в єдину європейську федерацію, концепції "великопросторності" взагалі, свідчило про усвідомлення лідерами української діаспори основних принципів зовнішньополітичної стратегії США, необхідності дотримання правил гри, які є притаманними американському політичному процесу. Доказом переходу української етнічної групи від поверхневої політичної адаптації, коли її провід прагнув представляти інтереси громади шляхом спорадичного втручання у хід прийняття урядових рішень, до генетичної, тобто структурного включення у політичні інститути держави-реципієнта, була участь її представників у функціонуванні загальноамериканських партій. Із 1949 р. УККА ввів в обіг практику делегування представників на національні конференції Республіканської та Демократичної партій¹⁹. Як демонструють політологічні дослідження, саме партії формують політичний курс США, виявляють інтереси різних соціальних груп суспільства, в тому числі етнічних, забезпечуючи національний консенсус. Тож не дивно, що вже у 1953 р. Добрянський наголошував на необхідності ввести у програму Республіканської партії, активним діячем якої був, положення про "визволення України"¹⁹. З початку 50-х рр. у програмових форумах партій, поряд із Добрянським, брав участь редактор "Ukrainian Bulletin" В. Дупняк.

Політична рада УККА використовувала зацікавленість окремих законодавців у українській тематичі для формування прихильної атмосфери в Конгресі в цілому. Резолюції, декларації, меморандуми, що приймалися на мітингах, зборах українських громад, публікувалися в "Congressional Record." Та обставина, що зміст цих документів був майже ідентичним, свідчила, що текст готувався екзекутивною УККА і цілеспрямовано надсилався у всі місця осередки²⁰. Завдяки добре організованій акції з "Ukrainian Bulletin", який два рази на місяць надсилався представникам законодавчої та виконавчої влади, програмові тези УККА оприлюднювалися окремими конгресменами, наприклад, вже згаданим А. Смітом, на засіданнях палат Конгресу²¹. Саме цей законодавець був ініціатором і спонсором законопроекту про необхідність встановлення дипломатичних відносин США з Українською та Білоруською РСР (H.Res. 58, 9 лютого 1953 р.)²². Доповідь про переваги, які набуде США в результаті цього політичного кроку, була підготовлена Добрянським. Цей діяч разом з іншими лідерами українських об'єднань був присутнім на слуханнях у підкомітеті комітету закордонних справ Палати представників²³. Водночас УККА підтримав законопроект Керстена про необхідність утворення комітету для дослідження обставин приєднання до СРСР прибалтійських республік.

До найбільш сміливих ініціатив діячів українського походження упродовж 50-х рр. належав проект реформування американської зовнішньої політики, переданий завдяки посередництву конгресмена Фейгана президенту Ейзенгауеру для використання на Женевській конференції голів урядів СРСР, США, Англії, Франції (18-23 липня 1955 р.). Основною ідеєю документу була необхідність офіційного декларування урядом США відданості моральним і політичним принципам незалежності, суверенітету і самоуправління для всіх народів, в тому числі українського²⁴. Подібний меморандум був вручений держсекретарю Дж. Даллесу перед Конференцією міністрів закордонних справ "великої четвірки" (жовтень 1956 р.)²⁵. Ще раніше, у 1955 р., делегація УККА мала зустріч із головою зовнішньополітичного відомства США. Даллесу також був надісланий лист від президента УККА, у якому був запропонований проект конкретних заходів, які потрібно здійснити Департаменту для задоволення інтересів української громади, а саме: публікувати журнал "Америка" на українській мові, внести на розгляд комісії ООН документи,

отриманні від українських політичних в'язнів, сприяти відновленню та реабілітації в СРСР Української греко-католицької та Української автокефальної православної церков, реформувати діяльність Інформаційної служби США²⁶.

Проаналізовані вище ініціативи свідчили, що протягом другої половини 40-50-х рр. була сформована нова інфраструктура зв'язків між інститутами української етнічної групи та органами державної влади США, що було вкрай важливим для її політичного представництва з огляду на вибраній синтетичний варіант політики стосовно України. Але поряд з позитивними набуттями, механізм взаємодії із владними структурами відзначався і значними недоліками. Михайло Ливницький наголошував, що українська діаспора не використовує всі можливості взаємодії із "чужинською" політикою, а існуючі спроби свідчать про відсутність розробленої стратегії цієї діяльності. Саме тому протягом 50-х рр. розроблявся проект створення Українського інституту міжнародної політики, який через фінансові затруднення не був реалізований²⁷. Але, незважаючи на всі труднощі, політика завоювання прихильників, яка була основним лейтмотивом взаємодії української громади із представниками органів державного управління протягом 50-х рр., стала фундаментом для реалізації більш результативних проектів наступного десятиліття.

3. Функціонування українського етнічного лобі упродовж 60-х рр.

Кампаніями, які продемонстрували потенціал української громади як організованої групи інтересу, були акції схвалення Конгресом США резолюції про святкування тижня поневолених народів та спорудження пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні.

Об'єктивна потреба в законодавчому акті, який демонстрував би антиімперіалістичні тенденції у зовнішньополітичній стратегії США, солідарність і моральну підтримку американською нацією і владою прагнень східноєвропейських народів до національної незалежності і суверенітету, була усвідомлена політичним провідом української етнічної групи ще в середині 50-х рр., однак його значення відбилосся на стосунках громади із владними структурами лише протягом наступного десятиліття. Лев Добрянський як безпосередній ініціатор резолюції про поневолені народи стверджував, що поштовком для ініціювання законопроекту стали події 1956 р. в Угорщині, зокрема вбивство

Імре Нади²⁸. Іншим стимулом була активна антиколоніальна пропаганда Радянського Союзу в ООН. США в очак ситової громадськості, у черговий раз, зазнали ідеологічної поразки.

Перший варіант резолюції про поневолені нації, написаний особисто Добрянським, був внесений посередництвом конгресмена Кретелі (штат Коннектикут) на розгляд Палати представників 2 липня 1958 р.²⁹ Однак, юридична комісія Конгресу не допустила його на загальне обговорення, оскільки її члени дотримувалися позиції, що СРСР населяє консолідована спільнота - "радянський народ".

У цих несприятливих умовах були використані вже традиційні методи тиску на вищий законодавчий орган США. На Сьомий конгрес американців українського походження (21-23 лютого 1959 р.) були запрошені сенатори Лангер (штат Нью-Йорк)³⁰, Діркстен (штат Ілінойс), і завдяки їх посередництву інші члени Конгресу були проінформовані, що українська громада вбачає у політиці США бажання зберегти "велику і неділиму Росію." Альтернативою цій стратегії повинен бути ідеологічний наступ, інші активні кроки аж до розриву дипломатичних стосунків із Радянським Союзом. На бенкеті українців штату Меріленд (25 січня 1959 р.), що відбувся за участю представників муніципальних, штатних, федеральних органів державної влади, була прийнята відозва до Конгресу та уряду США із проханням публічно захити про свою підтримку прав неросійських народів СРСР на самовизначення і суверенітет³¹. У такий спосіб проводилася кампанія складення петицій до законодавців, так званих листів "дорогий колего". Це сприяло формуванню "атмосфери визволення", існування якої було єдиною можливістю заручитися підтримкою західних демократій щодо відновлення української державності у випадку внутрішньополітичних змін в СРСР.

Оскільки задуманий законопроект стосувався становища всіх країн-сателітів СРСР, ініціативу української громади підтримали представницькі органи східноєвропейських етнічних груп, що значно збільшувало можливість успіху. КАЦСП 15 лютого 1959 р. оприлюднила політичну заяву до американського уряду з вимогою "відмовитися від небезпечної політики очікування", сприяти визволенню регіону від радянського домінування, в тому числі і України. Цей крок мав подвійний підтекст, оскільки члени КАЦСП традиційно критикували існуюче становище у питанні про європейські кордони, в тому числі претендували на перегляд питання про державну приваєжність українських

територій²². Пошук союзників для українського політичного проводу був важким завданням, оскільки потрібно було переконати екзильне представництво історично близьких народів у тому, що незалежність України не ускладнить ситуацію у Східній Європі. Лідери УККА відверто заявили про відмову від будь-якої політики конфронтації з іншими іммігрантськими групами, про дотримання пасивної, вибіркової позиції у питанні про спірні національно-державні кордони²³. Рацю має сучасний автор С. Галк, вважаючи, що у 40-60-х рр. була сформована і діяла "слов'янська коаліція" за участю українських представників, однак пізніше це об'єднання було зруйноване партійними "машинами" республіканців та демократів²⁴.

Єдиний можливий шлях схвалення законодавчої ініціативи полягав у перетворенні її у громадську справу. За допомогою конгресменів М. Фейгана і Е. Келі вдалося організувати слухання перед комітетом закордонних справ Палати представників. Свідченням формування сучасного східноєвропейського лобі, у конгломераті якого виділялося українська група тиску, було рішення провести законопроект у Конгресі на двохпартійній основі. Подібна тактика була необхідною в умовах рівноваги "демократи-республіканці", що склалася у вищому законодавчому органі наприкінці 50-х рр., прагнення обох партій заручитися підтримкою етнічних груп в умовах етнополітичної кризи, що почала вигрівати в американському суспільстві. 22 червня 1959 р. законопроект S.J. Res. 211 внесли на розгляд Сенату республіканець Дуглас та демократ Джавітц. Добрянський був автором виступу Дугласа у Сенаті, що було звичним методом взаємодії лобістів, які не мають права бути присутніми на засіданнях палат Конгресу, та "утилітарно" налаштованих законодавців. Наступного дня конгресмен А. Бенлі (штат Мічиган) здійснив аналогічний захід у Палаті представників (H.J. Res. 435)²⁵.

Максимальний існуючий потенціал українців США щодо впливу на прийняття політичних рішень федеральними органами державної влади, який відповідав реальному рівню їх матеріальних, людських, організаційних ресурсів, було продемонстровано під час кампанії спорудження пам'ятника Шевченкові, яка може слугувати узагальненим прикладом практики лобізму українцями США владних структур.

Ідея спорудження монумента Кобзарю на американській землі остаточно утвердилася у громадській свідомості співвітчизників протягом 1956-1957 рр., а після цього трансформувалася у

етнічно значиме завдання, яке потребує лобювання федеральних органів влади. На Конвенції УНС (29 травня 1958 р.) була прийнята резолюція, що уповноважувала комітет із питань культури здійснювати заходи, спрямовані на матеріальну і організаційну реалізацію шевченківського проєкту. Дячі за допомогового товариства усвідомили, що це завдання можна здійснити лише при умові консолідації акцій всіх установ української етнічної групи, і пріоритетом було визначено "досягнення згоди з іншими організаціями про перетворення цього проєкту і ініціативи у спільну справу всієї громади"²⁶. Цей прецедент став основою для прийняття аналогічної резолюції 22 лютого 1959 р. Сьомим конгресом УККА, у якій наголошувалося на необхідності "посилити і підтримати морально і матеріально законопроекти, спрямовані на відкриття у Вашингтоні пам'ятника Тарасові Шевченкові"²⁷.

Акція формування групи прихильних конгресменів розпочалася восени 1958 року, коли голові УНС Д. Галичину вдалося заручитися підтримкою сенатора із Нью-Йорка Я. Джавітца, який одночасно був членом уряду федерального округу Колумбія²⁸. Для обох сторін осі "українське представництво - Конгрес" очевидним був факт, що здійснення такого проєкту є реальним лише при умові наявності коштів для його матеріального втілення. На прохання українського проводу сенатор Джавітц, одночасно із ініціюванням резолюції, завіряв інших законодавців в тому, що українська громада самостійно вирішить цю проблему. Фінансове забезпечення спорудження пам'ятника потребувало однак стабільності у середовищі спільноти, що є необхідною передумовою для здійснення лобістської акції взагалі. Джавітц пропагував етнополітичну єдність українців у ввіреному йому питанні, згідно з якою "кожен із них і всі визнають роль Шевченка, яку він відіграв в українському розвитку"; поєднавши традиційний демократизм українців із "американськими ідеалами незалежності, свободи і рівності"²⁹.

Законодавці, які спонсорували у Палаті представників і в Сенаті шевченківську резолюцію, звертали увагу колег на захоплення поетом особою президента Вашингтона, американськими ідеалами свободи, незалежності, рівності³⁰. Добрянський наголошував, що метою проєкту є не стільки вшанування пам'яті українського поета, скільки використання його імені як ідеологічної зброї у боротьбі з комунізмом. Ініціатори кампанії усвідомили, що успіх лобістської акції залежить від того, наскільки етнічна група зможе переконати

представників влади, що її запити відповідають інтересам безпеки США.

Станом на 27 червня 1964 р., коли відбулася церемонія відкриття пам'ятника, окрім узгодження усіх організаційних питань, була нейтралізована антиукраїнська кампанія, що розгорнулася у засобах масової інформації. Комітет пам'ятника Шевченкові розслав запрошення всім конгресменам, представникам Адміністрації, виконавчих агентств. Усвідомлюючи необхідність демонстрації етнополітичної єдності діаспори, керівництву проекту вдалося залучити для участі у церемонії лідерів вільного українства: президентів УНР - М. Лівницького, КУК - В. Кушніра, представника ОУН-м О. Штуля-Ждановича.

Успіх шевченківського проекту звохотив громадський провід українців США до наступних акцій - спроби отримати дозвіл на видання поштової марки із портретом Т. Г. Шевченка, відкриття Шевченківської бібліотеки свободи у складі Бібліотеки Конгресу, інших пропагандистських акцій, які, на думку керівництва українських організацій, сприяли б зміцненню національної безпеки США. У 1962 р. із співробітниками Держдепартаменту зустрілися керівники УНС Й. Лисогір, Я. Падох, А. Драган і запропонували для обговорення питання про мовлення "Голосу Америки" на українській мові, спеціальні імміграційні квоти для українців⁴¹.

Однак упродовж 60-х рр. основним стержнем взаємодії представників української етнічної групи та офіційного Вашингтону були не згадані заходи. Як визначає американська дослідниця С. Фінк, у цей період українське лобі проходило першу фазу свого розвитку, а саме так званий етап "Тижня поневолених народів"⁴². Українці США спонукали Конгрес та Адміністрацію до розгляду принаймні на теоретичному рівні питання державного статусу України. Вже традиційне святкування Дня української незалежності проходило у вищому законодавчому органі під гаслами моральної підтримки прагнень "поневолених народів", потреби ідеологічного наступу на СРСР. Стратегія впливу на державні органи громадських установ була удосконалена: напередодні 22 січня Екзекутива УККА надсилає кожному конгресмену матеріали, необхідні для включення у виступ у Палаті представників чи Сенаті. Через що обставину більшість із них були ідентичними, що свідчило виключно про "шанобливе", згідно з політологічною термінологією, визнання інтересів українського лобі.

Ідеологія "поневолених народів" розглядалася лідерами української громади як необхідний елемент зовнішньої політики США стосовно СРСР. Стратегія "мирного визволення" протиставлялася доктрині "стримування", розроблений Дж. Кеннаном, і пропагувалася у середовищі законодавців⁴³. Заангажований українським лобі конгресмен Д. Флуд (штат Пенсільванія) 8 березня 1961 р. вніс на розгляд Палати представників законопроект H. Res. 211 про утворення спеціального комітету Конгресу у справах поневолених народів⁴⁴. Підтримку резолюції виразили представники литовської, татарської громади, КАЦСП, інші установи, а також конгресмен Дервінські (штат Іллінойс). Учасники святкування Тижня поневолених народів, представники різних етнічних спільнот, 15 липня 1962 р. прийняли спільну відозву до Конгресу та уряду США із проханням розглянути законодавчу ініціативу конгресмена Флуда позитивно.

Реалізації програмних завдань, окреслених політичним представництвом української громади, заважала "ахіллесова п'ята" всієї діаспори - боротьба, що точилася між різними політичними угрупованнями. Ряд громадських діячів, наприклад І. Кедриш, відзначали, що характерним для 60-70-х рр. був стан, коли всі інститути, що претендували на представництво інтересів вільного українства - ДЦ УНР, ЗП УГВР, Державне правління на основі Акту 30 червня 1941 р. - надсилали меморандуми в ООН, Держдепартамент США і, таким чином, "компрометували всю українську спільноту"⁴⁵.

Протягом 60-х рр. обмеженість впливу окремої етнічної групи на формування офіційної політики США була усвідомлена представниками багатьох об'єднань "вільного українства". Так, М. Лівницький зазначав, що "на Заході нема ще таких політичних кід, як були б готовими прийняти нашу концепцію упорядкування політичних стосунків на Сході Європи не лише принципово, але й для якоїсь конкретної, спільної з нами, акції"⁴⁶. Президент ДЦ УНР відзначив, що розгляд урядами західних держав питання про звільнення країн Східної Європи від радянського впливу стимулював би її внутрішньополітичну еволюцію.

Протягом 60-х рр. українське лобі остаточно визнало як одну із стратегій впливу на прийняття політичних рішень владою США акції за посередництва двох найбільших американських партій. У червні 1964 р. Добрянський був призначений віцепрезидентом етнічного підрозділу республіканців, а через місяць

на Національному з'їзді вперше у їх передвиборчу платформу була включена теза про українців як "поневолений народ"⁴⁷.

Певна інтеграція українських громадських діячів у функціонування загальноамериканських партій була єдиною позитивною тенденцією у справі структурного включення етнічної самоорганізації у американський політичний механізм, що є необхідною умовою для ефективного функціонування лобі. Ця проблема була однією із основних тем розгляду учасниками Першого СКВУ (12-19 листопада 1967 р.). Метою новоствореної установи було визначено завдання "оживити всіх потрібних заходів, щоб для ... справедливих змагань українського народу здобувати прихильність і довірою народів та урядів країн нашого поселення". Делегат від КУК І. Сирник наголошував, що індивідуальна участь у загальнодержавних політичних організаціях повинна стати одним із способів вдосконалення лобістської стратегії⁴⁸.

У 1971 р. відомий політолог А. Камінський вказував, що ментальна "геттовість" українців ускладнює розуміння важливості лобізму своїх інтересів у владних структурах країн поселення як складової частини визвольної політики стосовно України⁴⁹. Чи не найбільший критик практики функціонування УККА Р. Ільницький наголошував на необхідності не лише створення українських республіканських та демократичних клубів, але й формування їх загальнодержавних етнічних надбудов, потребу висунення кандидатів у Конгрес США на коаліційній основі з іншими етнічними групами⁵⁰.

Таким чином, можна стверджувати, що українці США сформували наприкінці 50 - протягом 60-х рр. лобістське угруповання, головним здобутком, якого було утримання постійного інтересу чинників законодавчої та виконавчої влади до проблем України, народів Центральної і Східної Європи взагалі. Однак відносно малочисленна етнічна група, яка займала позицію посередині соціально-ієрархічної драбини американського соціуму і була обтяжена організаційними та генераційними суперечками не могла справити значний вплив на формування американської політики, громадських пріоритетів. Однак у українського лобі були і сильні сторони: здатність мобілізувати етнічну групу для здійснення значних громадсько-політичних кампаній, формування групи лідерів, зацікавлених у діяльності загальноамериканських політичних та державних структур, вміння емоційно обґрунтувати власну позицію, пов'язати її із інтересами державної безпеки США. Але,

преші-решт, недостатня інтеграція інститутів громади у структуру суспільства, орієнтованість лише на проблему американсько-радянських відносин, нездатність на тривалий час нейтралізувати внутрішньоетнічні конфлікти й ігнорування реального стану міжнародних відносин об'єктивно заперечували можливість суттєво впливати на процес прийняття рішень владними структурами США.

4. Реформування методів політичного тиску на владні структури у 70-80-і рр.

70-80-і роки можна визначити як окрему фазу функціонування групи тиску, визначальною рисою якої було звернення до проблеми порушення прав людини.

Стратегія визволення поневолених народів почала розглядатися через призму питання порушення прав людини в Україні. Наприклад, у 1968 р. УККА схвалив серію вимог до уряду США, а саме сприяти утворенню спеціального комітету ООН по розслідуванню порушень Декларації прав людини в Україні та інших республіках СРСР, звільненню близько 200 українських інтелектуалів, заарештованих в 1965-1967 рр., проведенню вільних виборів під наглядом ООН на території Радянського Союзу⁵¹. Найбільший український прихильник конгресмен Флуд у січні 1970 р. запропонував створити Комітет з питань поневолених народів, обґрунтовуючи це потребою за хисту свободи слова в СРСР (H. Res. 102).

Формально правозахисну кампанію української діаспори очолював СКВУ. Його делегація 18 лютого 1968 р. відвідала штаб-квартиру ООН в Нью-Йорку і передала зовнішньополітичні програмні документи, прийняті на Першому конгресі. Оскільки у керівництві цієї установи провідну роль, поряд із представниками КУК, відігравали діячі УККА, а вищезгадану делегацію очолював його віце-президент Й. Лисогір, то можна вважати, що концептуальні принципи тиску на американські владні структури і ООН розроблялися на терені представницьких органів північноамериканської діаспори. Лев Добрянський, виступаючи на форумі "Міжнародний комунізм під судом", наголосив на необхідності переглянути зовнішньополітичну стратегію США стосовно СРСР і будувати її навколо критики імперської практики Москви⁵².

У 1972 р. у структурі УККА були створені спеціальні комітети, що відповідали за "зовнішню", тобто спрямовану за

межі громади, діяльність - комітет по огляду сучасного становища в Україні і по захисту людських прав та комітет із зовнішніх справ. Завданням останнього із згаданих підрозділів було поширення на українську громаду квот фінансування урядових програм вивчення етнічної спадщини, тиск на Конгрес із метою прийняття резолюції про засудження ліквідації в СРСР УТКЦ і УАПЦ, переорієнтація американської зовнішньополітичної стратегії відповідно до інтересів відновлення української державності. Тоді ж один із віце-президентів почав відповідати за зв'язки з американськими партіями.

Використання СКВУ як світового органу вільного українства) згадана вище стратегія сприяла новому сплеску уваги до українського питання у вищому законодавчому органі США на початку 70-х рр. Станом на 1972 рік розгляду чекали 5 резолюцій, ініційованих українською етнічною групою: Н. Res. 555 - про відновлення діяльності УТКЦ і УАПЦ в Україні (конгресмен Флуд), Н. Res. 70 - про відзначення 22 січня як Дня української незалежності (конгресмен Швейкер), Н. Res. 102 - про утворення спеціального комітету з питань поневолених націй (конгресмен Флуд), Н. Res. 994 - про встановлення дипломатичних відносин США із УРСР та БРСР (конгресмен Заблоці), Н. Res. 884 - про уповноваження американської делегації внести на розгляд Комісії з людських прав ООН питання про становище в СРСР (конгресмен Гікс)⁵⁵.

Ці приклади були свідченням формування "нового" українського лобі, представниками якого, згідно з висловлюванням американської дослідниці С. Фінк⁵⁴, були американці українського походження, народжені у США, із пріоритетами загальнолюдських цінностей, а не національних. У цей період багато громадських діячів піддали критиці лобістську стратегію українських політичних функціонерів, Добрянського зокрема. Професор Кентського університету М. Мельник був переконаним, що "українські справи можна ставити виразно тільки серед українців. Серед чужинців треба їх ставити в дуже невиразній, а зокрема, в проблематичній спосіб, інакше вас назвуть екстремістом і тоді наша праця принесе більше шкоди, ніж користі"⁵⁵.

Члени нових українських організацій, створених на хвилі проетнічного сплеску в американському суспільстві, надали новий імпульс практиці інтеграції у загальноамериканський

політичний організм, зокрема у структуру Республіканської партії.

Водночас лідери організацій Визвольного фронту, зокрема Я. Стецько, вважали участь у функціонуванні загальноамериканських установ тратаю енергії, ресурсів. Керівник ОУН-р пропонував у коаліції із представниками інших східноєвропейських етнічних груп утворити у США "третю силу" аж до формування партії, висунення власного претендента на посаду президента. Лише таким шляхом, на його думку, можна досягти практичної реалізації резолюції про Тиждень поневолених народів, відмовитися від концепції мирного співіснування із СРСР. Вирцем для наслідування були проголошені методи боротьби за громадянські права афроамериканців. Стецько критикував стратегію відносно США з СРСР, нестачу уваги американських владних чинників до національного питання у Східній Європі⁵⁶. На початку 80-х років роль "третьої сили" повинна була виконувати партія "Тризуб", організована Дж. Кулішем в місті Гудсон, штат Нью-Йорк, завданням якої була підтримка кандидатів українського походження на посади в органи державної влади, однак її функціонування було нетривалим⁵⁷.

Незважаючи на відмінності у тактичних питаннях, провід української громади у США дотримувався синтетичного варіанту диспозитивної зовнішньополітичної діяльності, що означає поєднання інтервенціоністської концепції використання допомоги міжнародних сил і власносилової - такої, що визначає внутрішньоетнічні ресурси як вирішальний чинник у здобутті незалежності. Під зовнішньою допомогою слід розуміти не лише конкретну політичну, дипломатичну чи матеріальну допомогу, але й певний регіональний чи глобальний міжнародний уклад, який сприяє здобуттю статусу державної незалежності певним народом.

Українська громада зайняла негативну позицію стосовно підписання у Гельсінкі урядом США Заключного Акту конференції з питань безпеки та співробітництва у Європі, однак після 1 серпня 1975 р., рахуючись із існуючими міжнародними реаліями, визначила основним об'єктом пресингової діяльності проблему прав людини в Україні, таким чином демонструючи синтетичний варіант політики закордонного українства. Вже у листопаді-грудні 1978 р. українські правозахисники надіслали "Звернення Української Гельсінкської Групи до Комісії прав людини ООН, урядів і парламентів держав, які підписали

Гельсінкські угоди, та до світової громадськості у справах репресій членів УГГ⁵⁸. Утворене у 1978 р. Закордонне представництво УГГ ідентифікувалося американськими політологами як ефективна організаційна форма для тиску на структуру законодавчої та виконавчої влади. Один із керівників ЗП УГГ Петро Григоренко, подібно до представників інших організацій українців у США, піддав критиці позицію американської делегації на Гельсінкській нараді, вважаючи, що вона сприяла закріпленню післявоєнної розстановки сил у Східній Європі, а отже статусу України як складової частини СРСР. Це становище було основною причиною започаткування акції "Правозахисний Мадрид", метою якої був тиск на уряди західних держав для розгляду на державному рівні питання про порушення прав людини в Україні, сприяння звільненню дисидентів. У вересні 1980 р. група ув'язнених членів Української та Московської Гельсінкських груп надіслати спільний відкритий лист "Розібросня - в серці" на Мадридську нараду з питань безпеки і співробітництва у Європі (листопад 1980 р.).

Взаємодія української громади і органів державної влади США набула нової якісної фази після утворення у 1976 р. Комісії з питань безпеки і співробітництва в Європі, або Гельсінкської комісії Конгресу США (голова Д. Фасел), і Бюро з прав людини Департаменту. Велику роль відіграла обставина, що у штат комісії входили американці українського походження, наприклад, О. Дейчаківський, які мали змогу спілкуватися із законодавцями, впливати на формування складу представництва США на міжнародні форуми. Таким чином, Гельсінкська комісія виконала роль установи, яка частково кодифікувала інтереси української громади.

Комісія з питань безпеки і співробітництва в Європі стала ефективним важелем українського лобі, яке у 70-80-і рр. можна характеризувати також як "невидиме". Якщо протягом попередніх десятиліть монополію на контакти із владними чинниками США міцно утримував за собою УККА, то у цей період тиск на офіційні структури почали незалежно чинити традиційні та новостворені інститути, окремі особи. Голова ОУН-р та АБН Ярослав Стецько, виступаючи у Конгресі США 15 липня 1981 р., наголошував на необхідності визнання Заходом національно-визвольних рухів як легітимних представників "поневоленних народів".

Прикладом індивідуального впливу на офіційні владні структури є особа Мирона Куропаса, діяча УНС, який у 1968 р. очолював передвиборчу кампанію Ніксона-Агіно в штаті Ілінойс, на початку 70-х рр. керував УНРФ, а у 1975-1976 рр. займав посаду радника із етнічних питань при президенті Г. Форді. Куропас наголошував, що досягти номінальної значущості в американському політичному процесі можна виключно шляхом праці над своєю освітою та кар'єрою. Протягом 70-х рр. частина американців українського походження почали сходження по урядовій драбині, працюючи у штатах конгресменів, структурах Республіканської партії, наприклад, Н. Слюсар - як асистент радника президента Картера з етнічних питань, донька Лева Добрянського - Пола - як радник президента Рейгана у справах Східної Європи, член комісії з прав людини, спеціальний радник претендента на посаду президента Р. Доула. Б. Футей був єдиним українцем, який посідав посаду федерального судді США. Відомо на Капітолії лобіст Мелані Вервер, станом на 1997 р. - керівник штату Гілари Клінтон, є теж американкою українського походження родом з м. Шамокін, штат Пенсільванія. Обґрунтованою є теза, огрилюднена С. Фінк, що незважаючи на "ситуативну" або "подвійну" етнічність багатьох з них, державні службовці все ж відіграли значну роль у налагодженні зв'язків між українською етнічною групою та урядовими і політичними колами США⁵⁹.

Велику роль у вдосконаленні контактів між українською громадою та владними структурами США відіграв Вашингтонський офіс УНС. Цьому товариству вдалося встановити тісні контакти із установами федерального законодавчого органу, сприяти утворенню альянсів із іншими східноєвропейськими етнічними групами. Згідно з висловлюванням керівника Є. Іванціва, найбільшою заслугою столичного представництва був вплив на Конгрес США, "котрий тиснув на адміністрацію і заставив її принаймні бути більш сприйнятливою до проблем України"⁶⁰. Але нововведення у структурі і методах діяльності українського лобі все ж не нейтралізували значення пресингової діяльності УККА, яка теж була оновлена після відкриття у 1977 р. Української національної інформаційної служби (УНІС). Для американського політикуму є характерною практика функціонування так званих "вашингтонських представництв", керівники яких виконують лобістські функції на користь певних груп інтересу.

Окрім традиційних пресингових методів діяльності УККА, наприклад, виступів його представників перед комітетом закордонних справ Палати представників з приводу позиції американської делегації на Мадридській нараді (16 вересня 1980 р.), публікації в урядових виданнях заяв-протестів стосовно введення радянських військ у Афганістан, запрошення представників влади на конгреси і зібрання, створення кола прихильників серед конгресменів (члени Палати представників Ф.Д'Анунціо (штат Іллінойс), Г. Соломон (штат Нью-Йорк), сенатори В. Брумфілд (штат Мічиган), Р. Доул (штат Канзас), направлення у Конгрес листів від місцевих українських громад, почали застосовуватися і нові способи формування прихильної громадської думки, впливу на корегування політики Конгресу, Держдепартаменту.

До організації святкування етнічно важливих для українців дат почали залучатися екс-конгресмени, особи, які знаходилися у витоків традицій святкування "тижнів поневолених народів", наприклад, колишній член Палати представників Т. Дульські (штат Нью-Йорк), співробітники федеральних виконавчих структур. У 1981 р. у відзначенні річниці проголошення Акту незалежності 30 червня 1941 р. взяли участь декілька десятків конгресменів і співробітників президентської адміністрації⁶¹. УНІС організувала зустрічі представників української громади з чинниками Держдепартаменту для висвітлення позиції етнічної групи стосовно політики США у питанні прав людини (березень 1985 р.), формувала серед законодавців і державних службовців негативне ставлення до візитів радянських високопоставлених осіб у США, наприклад, В. Щербинського (1985 р.). Традиційні святкування Днів української незалежності, які почав спонсорувати УНІС, були розширені за рахунок проведення брифінгів для засобів масової інформації, прийомів для законодавців, політичних дискусій⁶². Аналогічні функції із 1 липня 1988 р. почав виконувати Вашингтонський офіс УНС, котрий досить успішно координував діяльність із Гельсінкською комісією, комітетом закордонних справ Сенату, виконував роль посередника у налагодженні відносин із лідерами демократичних об'єднань України. Співробітники офісу, очолюваного С. Іванцівом, розробили "Картку звіту в Конгресі", згідно з якою вони прослідковували позицію окремих законодавців у питаннях, пов'язаних з українською проблематикою⁶³.

Станом на 1987-1990 рр., який англійський дослідник А. Вільсон порівняв із періодом перед Лютневою революцією 1917

р., визначивши характерною рисою розвиток неформальних чи непартійних інституцій в Україні⁶⁴, саме Гельсінкська комісія, а також Вашингтонський комітет підтримки України або "Україна-2000", утворений у 1990 р. як координуючий орган 23 груп "підтримки Руху", стали інституційною основою для контактів українців із співвітчизниками у метрополії, впливу на владу США з метою прийняття рішень, які сприяли б національному відродженню. Позитивною була та обставина, що директор "Україна-2000" Р. Мак-Конелл працював у адміністрації Рейгана помічником генерального чоторнея. У 1988 р. українській громаді вдалося добитися прийняття законодавства, яке забороняло офіційним представникам США брати участь у святкуванні на території СРСР 1000-річчя хрещення України - Русі⁶⁵. У квітні 1986 р. після Чорнобильської катастрофи УККА надіслав президенту Рейгану телеграму із проханням надати гуманітарну допомогу Україні⁶⁶.

7 грудня 1988 року представники української громади під час демонстрації перед будинком ООН виразили своє негативне ставлення до реформ Горбачова, які не сприяли розширенню національного суверенітету України. Його роль українські діячі прирівнювали до місії Керенського під час Лютневої революції 1917 р. А у 1990 р. НКПН, очолюваний Добрянським, продовжував наполягати на необхідності святкування Тижня поневолених народів, включення України в цей перелік. Тисячі українців повідомляли членам Гельсінкської комісії своє негативне ставлення до арешту С. Хмари, спроміглись зібрати підписи 165 конгресменів для написання листа-протесту М. Горбачову. У 1990-1991 рр. за сприяння громади були організовані зустрічі керівників Народного Руху В. Яворівського, М. Гориня із законодавцями, членами Адміністрації, в тому числі міністром оборони Р. Чейні. Найбільшими козирами новітнього українського лобі була тісна координація зусиль із демократами в Україні засобом електронного зв'язку, а також підключення зусиль всієї громади до пресингової діяльності. Готуючи липневий 1991 р. візит президента Буша в СРСР, посол Дж. Метлок вказував, що якщо президент не займе вірну позицію стосовно України, то Білий дім буде "бомбардований листами багатьох розлючених українських американців". Це підтвердили події 22 вересня 1991 р., коли на маніфестацію під гаслом "Тільки незалежність принесе свободу й демократію для України" у Вашингтоні, Чикаго, Лос-Анджелесі вийшли тисячі співвітчизників⁶⁷.

Мас рачіо С. Галік, вважаючи, що у другій половині 80-х рр. українська етнічна група у своєму "зовнішньополітичному" розвитку перейшла від принципів націоналізму і "етнічних завдань" до концепції "realpolitik" (реальної політики)⁶⁸. У час, коли для чинників зовнішньої політики США необхідно було визначити становище стосовно дезинтеграційних процесів на території СРСР, українська громада демонструвала свою позицію шляхом зміни етнічної виборчої поведінки. Вашингтонський офіс УНС припускає, що станом на 1988 р. 85 % американських українців були прихильниками Республіканської партії⁶⁹. Але результати виборів члена Сенату у Пенсільванії, коли демократ Гаріс Вуфорд завдяки східнослов'янським голосам переміг представника республіканців Діка Торнбурга, опосередковано продемонстрували негативне ставлення громади до української політики Буша. Ця подія стала вирішальним приводом для проведення зустрічі президента із представниками українців США, яка готувалася "Україною-2000", Вашингтонським офісом УНС і Р. Попадьком через канали Ради національної безпеки. 27 листопада 1991 р. Буш вперше висловився у присутності лідерів української громади, зокрема С. Іванціва, У. Дячук, А. Лозинського, Й. Лисогора, Б. Футея, про офіційну підтримку урядом США ідеї української незалежності. Т. Шмагала, наголошуючи на досягненні етнополітичної єдності у середовищі громади, зачитав президенту "узгоднену делегацією заяву від української спільноти"⁷⁰.

Висновки Аналіз даних демонструє, що квіттесенцією всіх заходів, здійснених українською групою тиску, була ідея, що існування незалежної України відповідає інтересам державної безпеки США. Протягом всього післявоєнного періоду метою провладу американських українців було переконати офіційні чинники Вашингтону в тому, що національне питання є "ахіллесовою п'ятою" Радянського Союзу і східноєвропейського простору в цілому. Структура і методи функціонування українського лобі, яке вперше заявило про себе в завершальній період першої світової війни, залежали від демографічних параметрів громади, домінуючих етнополітичних концепцій, стану самоорганізації етнічної групи, інфраструктури зв'язку з органами державної влади. Спорадичні контакти з владними інстанціями міжвоєнного періоду набули системного характеру в 40-50-і роки, що сприяло схваленню законів про спорудження

пам'ятника Шевченкові, відзначення Тижня поведлених народів, ідеологія яких визначала методи діяльності української групи впливу протягом наступного десятиліття.

Зміна соціодемографічних характеристик української громади вплинула у 70-і рр. на структуру лобі, яке перетворилося у "невидиму" групу тиску, однак із більшим потенціалом впливу, ніж чітко структуроване, але обмежене в ідеологічних засадах і методах впливу формування 50-60-х рр. Успіху сприяли добрі внутрішні комунікації, утворені в середовищі УККА, УНС, здатність на нетривале внутрішньоетнічне об'єднання з метою здійснення національнозначущих завдань і ентузіазм, який проявляли українські діячі під час пресингових акцій. Кампанія захисту прав людини сприяла залученню до української визвольної справи молодого покоління американських співвітчизників, які завдяки роботі в Гельсінкській комісії Конгресу США, Комісії розслідування причин Голодомору 1932-1933 рр., у виконавчих агентствах Адміністрації Президента та структурах Республіканської та Демократичних партій досягли прийняття політичних рішень, сприятливих для здобуття Україною незалежності.

Водночас прецеденти взаємодії з діячами законодавчої та виконавчої влади США вказали на недоліки українського лобі, які були зумовлені структурою етнічної самоорганізації. Фракційність у середовищі громади, звернення протягом 40-60-х рр. виключно до проблем міжнародних відносин, неоднозначні стосунки з єврейською, польською, російською етнічними групами не сприяли створенню стабільного позитивного образу в очах американської громадськості, владних структур зокрема. Відсутність представників у Конгресі США, недостатня участь у законодавчому процесі на рівні окремих штатів заважали постійному ефективному функціонуванню української групи інтересу. Нав'язування контактів із окремими законодавцями нейтралізувалося недостатньою інфраструктурою зв'язку з провідними чинниками виконавчої влади - Президентом, Держсекретарем, які є головними акторами американської зовнішньої політики.

¹ Congressional Record. - Vol. 64 - Part 1. - P. 434.

² Історія української імміграції в Америці. - С. 40, 43.

³ America: Ukrainians In An Unending Uphill Fight // The Ukrainian Quarterly. - 1984. - Vol. XI. - № 1. - P. 11.

⁴Лист проф. М. Грушевського до канадських українців // Український історик. - 1975. - 3-4 (47-48). - С. 77.

⁵Петлюра С. Сучасна українська імміграція та її завдання. - С. 247.

⁶Павлюк О. Три місії до Вашингтону // Політика і час. - 1997. - № 1. - С. 67.

⁷Історія імміграції в Америці Збереження культурної спадщини / Під ред. Куропаса М. - Нью-Йорк: Український Музей, 1984. - С. 43, 47.

⁸Клодницький В. Суверенна Українська держава і українська заморська імміграція. Реферат виголошений 17-го червня 1945 на вічу в Купер Юніон в Нью Йорку. - Нью-Йорк: Issued by the Ukrainian-American Citizen's League of New Jersey, 1945. - С. 7.

⁹Kuropas M. The Ukrainian Americans Roots and Aspirations 1884-1954. - Toronto - Buffalo - London, 1991. - С. 285.

¹⁰Українське питання в англо-американських архівних документах (1938-1951 pp.) // Всесвіт. - 1993. - № 9-10. - С. 151.

¹¹The Story of the Ukrainian Congress Committee of America. - NY, 1951. - P. 20.

¹²Ibid. - P. 25.

¹³Звернення воюючої України до всієї української еміграції // Літопис Української Повстанської Армії: У 29-и т. - 2-е вид. - Львів - Торонто: Видавництво "Літопис УПА", 1994. - Т. 10. - С. 21-33.

¹⁴Полтава П. Кілька зауваг щодо того, якими повинні бути радіопередачі "Голосу Америки" для Радянського Союзу // Літопис Української Повстанської Армії: У 29-и т. - 2-е вид. - Львів - Торонто: Видавництво "Літопис УПА", 1994. - Т. 10. - С. 354.

¹⁵Там же. - С. 355.

¹⁶The Ukrainians in America 1608-1975 A Chronology and Fact Book /Ed. by Wertsman W. - NY: Oceana Publ. Inc., 1976. - P. 79.

¹⁷Kuropas M. Ukrainian-American Citadel The First One Hundred Years of the Ukrainian National Association. -

Colorado: East European Monographs Boulder, 1996. - P. 405.

¹⁸The Story of the Ukrainian Congress Committee of America. - P. 26, 40.

¹⁹Громадський голос. - 1957. - 1-го січня. - ч. 1. - С. 2.

²⁰Congressional Record. - Vol. 99. - Part 9. - A486, A606, A651-652.

²¹Congressional Record. - Vol. 97. - Part 11. - P. A530.

²²Congressional Record. - Vol. 99. - Part 1. - P. 963-964.

²³Чернявський В., Чернявський С. Довгий шлях до визнання Що передувало встановленню дипломатичних відносин між Україною та США // Політика і час. - 1992. - № 2. - С. 41.

²⁴Congressional Record. - Vol. 101. - Part 9. - P. 11571.

²⁵Congressional Record. - Vol. 103. - Part 1. - P. 721.

²⁶Congressional Record. - Vol. 103. - Part 1. - P. 722.

²⁷Ливцький М. Проблеми української міжнародної дії. - Б/р, б/в. - С. 2.

²⁸Dobriansky L. The Captive Week Resolution // The Ukrainian Quarterly. - 1959. - Vol. 15. - № 3. - P. 210.

²⁹Ibid.

³⁰Congressional Record. - Vol. 105. - Part 2. - P. 2473.

³¹Congressional Record. - Vol. 105. - Part 2. - P. 2606-2607.

³²Shandor V. Ukraine and the "Status Quo" in Central and Eastern Europe // The Ukrainian Quarterly. - 1960. - № 4. - P. 336-337.

³³Dobriansky L. The Educational Policy of UCCA // The Ukrainian Quarterly. - 1965. - Vol. XXI. - № 3. - P. 226-227.

³⁴Hallick S. Ukrainians in American Politics // The Ukrainian Quarterly. - 1990. - Vol. XLVI. - № 2. - P. 156.

-

36 212.

³⁵Congressional Record. - Vol. 105. - Part 4. - P. 1959.

³⁶Congressional Record. - Vol. 105. - Part 5. - P. 7010.

³⁷Kuropas M. Ukrainian-American Citadel. - P. 445.

³⁸Congressional Record. - Vol. 105. - Part 2. - P. 2673.

³⁹Congressional Record. - Vol. 105. - Part 2. - P. 2673.

- ⁴² Kuropas M. *Ukrainian-American Citadel*. - P. 442.
- ⁴³ Fink S. From "Chicken Kiev" to Ukrainian Recognition: Domestic Politics in U.S. Foreign Policy Toward Ukraine // *Nationalities Papers*. - 1997. - Vol. XX. - № XX. - P. 18.
- ⁴⁴ Dobriansky L. The Traditional Captive Nations Week Red Nightmare, Freedom's Hope // *The Ukrainian Quarterly*. - 1966. - Vol. XXII. - № 2. - P. 120.
- ⁴⁵ *Congressional Record*. - Vol. 107. - Part 8. - P. 10731.
- ⁴⁶ Кедрин І. Кінень ролі Державного Центру УНР в емігранті // *Свобода*. - 1991. - Рік ХСVIII. - 17-го червня. - ч. 239. - С. 2.
- ⁴⁷ Ливницький М. Вказана праця. - С. 19.
- ⁴⁸ 9-й Конгрес американських українців, 8 і 9 жовтня 1966 Нью Йорк Гілтон Готель Нью Йорк Ситі. - Н.Й. (б/р). - С. 43.
- ⁴⁹ Там же. - С. 106, 125.
- ⁵⁰ Камінський А. Край, еміграція і міжнародні закулиси. - Манчестер - Мюнхен - Нью Йорк: Видання Політичної Ради ОУН-з Накладом Красвою ПР ОУН у Великобританії, 1982. - С. 200.
- ⁵¹ Ливницький Р. Призначення українців в Америці. - Нью-Йорк, 1965. - С. 58.
- ⁵² *Congressional Record*. - Vol. 114. - Part 17. - P. 22978.
- ⁵³ *Congressional Record*. - Vol. 114. - Part 5. - P. 6500.
- ⁵⁴ *Ukrainian Life in the United States // The Ukrainian Quarterly*. - 1972. - № 1-4. - P. 98, 210, 433.
- ⁵⁵ Fink S. *Op. cit.* - P. 20.
- ⁵⁶ Мельник М. Реч. на кн. Lev E. Dobriansky, *U.S.A. and the Soviet Myth*. - Old Greenwich, 1971. // *Український історик*. - 1971. - № 1-2 (29-30). - С. 127.
- ⁵⁷ Стецько Я. Вузлова проблема світової політики // *Большевизм і визвольна боротьба*. - б/в, 1991. - С. 369, 378.
- ⁵⁸ Hallick S. *Op. cit.* - P. 156.
- ⁵⁹ Українська Гельсінкська Група 1978-1982 політики // *Большевизм і визвольна боротьба*. - б/в, 1991. - С. 15.

- ⁶⁰ Fink S. *Op. cit.* - P. 20.
- ⁶¹ *The Ukrainian Weekly*. - 1995. - Vol. LXIII. - № 53. - P. 7.
- ⁶² *Congressional Remarks on June 30th Act of Proclamation // The Ukrainian Quarterly*. - Vol. 41. - № 3-4. - P. 280.
- ⁶³ *Ukrainian Life in the United States // The Ukrainian Quarterly*. - 1985. - № 1-2. - P. 146, 153.
- ⁶⁴ Kuropas M. *Ukrainian-American Citadel*. - P. 582-583.
- ⁶⁵ Wilson A. *Ukrainian Nationalism in the 1990s A Minority Faith*. - Cambridge: University Press, 1994. - P. 60.
- ⁶⁶ Fink S. *Op. cit.* - P. 9-10, 21.
- ⁶⁷ Чернова К. Еволюція форм співпраці української діаспори з Україною // *Українська діаспора*. - 1995. - № 7. - С. 6-18.
- ⁶⁸ *Свобода*. - 1991. - 17-го вересня. - № 177. - С. 1.
- ⁶⁹ Hallick S. *Op. cit.* - P. 155.
- ⁷⁰ Fink S. *Op. cit.* - P. 6.
- ⁷¹ *Свобода*. - 1991. - рік ХСVIII - 28-го грудня. - № 247. - С. 1.